

8. Підгорна А. Б. Лінгвальні засоби актуалізації авторських моделей світу в романах сестер Бронте : автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови / А. Б. Підгорна. – Одеса, 2008. – 21 с.
9. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие «концепт в лингвистических исследованиях. – Воронеж, 1999. – 312 с.
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
11. Стельмах М. П. Твори: В 7-и т.– Т.5. / М. П. Стельмах. – К. : Дніпро, 1983. – 383 с.
12. Фещенко Ю. І. Ідіоматичний простір «НОМО SOCIALIS» у сучасній англійській мові : лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови / Ю. І. Фещенко. – К., 2007. – 21 с.

УДК 811.111+81'373.42

І. В. Лосєва,

Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів

ТИПОВІ ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ ІДИОМ В ПОЛІТИЧНІЙ ПОЛЕМІЦІ

У статті розглянуто типові прийоми використання ідіом в політичній полеміці з урахуванням загального визначення фразеологізмів та основних понять фразеології. Подано теоретичні засади вивчення фразеологізмів вітчизняними та зарубіжними лінгвістами. Описано неоднозначний характер структурних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць. Проаналізовано різні підходи щодо принципів класифікації фразеологізмів. Подано аналіз та наведено приклади найбільш вживаних структурних моделей ідіоматичних одиниць в промовах Б. Обама.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, ідіома, структурна модель, фразеологічні зрощення, класифікація.

ТИПИЧНЫЕ ПРИЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИДИОМ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПОЛЕМИКЕ

В статье рассмотрены типичные приемы использования идиом в политической полемике с учетом общего определения фразеологизмов и основных понятий фразеологии. Представлены теоретические основы изучения фразеологизмов отечественными и зарубежными лингвистами. Описан неоднозначный характер структурных и семантических особенностей фразеологических единиц. Проанализированы различные подходы относительно принципов классификации фразеологизмов. Дан анализ и приведены примеры наиболее употребляемых структурных моделей идиоматических единиц в речах Б. Обама.

Ключевые слова: фразеологическая единица, идиома, структурная модель, фразеологическое сращение, классификация.

TYPICAL TECHNIQUES OF IDIOMS IN THE POLITICAL DEBATE

The article deals with the typical techniques of using idioms in the political debate. The research is done with consideration of the general definition of the basic concepts of phraseological units and phraseology itself. The theoretical basis of the study of phraseology by Ukrainian and foreign linguists are described. The ambiguous nature of structural and semantic features of phraseological units is discussed. Different approaches to the principles of phraseology classification are analyzed. The analysis of structural models is based on the classification introduced by a famous researcher in the field of phraseology O. Kunin. Implementation of suggested classification makes it possible to distinguish between two types of structural units which are being studied: phraseological units with the structure of a word combination and phraseological units with the structure of a sentence. The examples of the most common structural models of idiomatic units in the speeches of Barack Obama are provided. It is pointed out that the use of certain structural models makes the political speeches more expressive and persuasive. The desired impact on the audience to some extent is possible due to the usage of idiomatic units in the political speeches.

Key words: phraseological unit, idiom, structural model, phraseological seam, classification.

Вивчення фразеології в цілому, і зокрема, ідіоматичних одиниць, та способів їх вживання, неодноразово ставали об'єктом лінгвістичних досліджень, що є відображено у великому доробку таких науковців як: Ш. Балі, А. Потєбня, В. В. Виноградов, В. Тєлія, М. Шанський, О. О. Тараненко, Д. Х. Баранник, В. М. Мокієнко, В. Г. Костомаров, Б. О. Коваленко, та інші. Проте, причини та способи вживання фразеологічних одиниць, у текстах політичного дискурсу заслуговують подальшого вивчення, оскільки використання ідіоматичних одиниць є знаковим для простору політичної полеміки.

Метою та завданням даної статті є дослідити функціонування ідіом та проаналізувати найхарактерніші типові прийоми використання цих одиниць у політичному дискурсі. Для проведення даного дослідження було обрано щорічне звернення президента Сполучених Штатів Б. Обама до Конгресу «*An America Built to Last*» [1].

Актуальність теми є очевидною, оскільки, ідіоматичні одиниці є невід'ємним компонентом політичного дискурсу, які сприяють реалізації експресивності у тексті, а також використовуються для збільшення емоційного навантаження на слухача. Загальне визначення фразеологізму дав французький вчений Ш. Балі, а у працях В. Виноградова були поставлені питання про основні поняття фразеології, надана класифікація ФО куди були включені і Ю. Серед сучасних мовознавців вагомий внесок зробив Р. Спієрс, який включив до Ю речення різного характеру, як, наприклад, кліше та мовні штампи. Перед тим як аналізувати типові прийоми використання ідіом в політичній полеміці, варто з'ясувати та окреслити, що ж саме закладено у поняття «ідіоматичні одиниці» або ж «ідіоми», оскільки до сьогодні все ще не існує єдиного визначення терміна «ідіома». Впродовж років у вітчизняному мовознавстві існувала традиція називати ідіоми «фразеологічними зрощеннями», за термінологією відомого радянського мовознавця акад. В. Виноградова, який розподілив фразеологічні одиниці на фразеологічні зрощення, до яких і відносимо ідіоми, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення [2, с. 144]. Проте, на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки, науковці, а зокрема, Ю. І. Фещенко визначає ідіоми «як стійкий комплекс, представлений словом, словосполученням чи реченням із цілком або частково переосмисленим значенням компонентів, що має емоційне забарвлення» [3, с. 125]. У своєму науковому доробку О. М. Мосейчук, опираючись на думку О. І. Смирницького, стверджує, що ідіоми є різновидом фразеологічних одиниць, де фразеологічна одиниця – родове поняття, а ідіома – вдове, наголошуючи, що головною ознакою ідіоми є ідіоматичність, яка полягає в образності, частковому або повному переосмисленні і невмотивованості значення [4, с. 270]. Саме ідіоматичність відрізняє ідіоми від решти фразеологічних одиниць. Поряд з цим, вчені також виділяють і спільні з фразеологічними одиницями риси, а саме: стійкість, надслівність, немодильованість, стилістичне забарвлення, емоційне напруження, а також багатоконтактність, релятивна сталість, відтворюваність тощо [5, с. 5]. Проте, в британському та американському мовознавстві підхід до ви-

вчення поняття ідіоми мав більш широкі рамки. Як результат, до складу ідіом західні лінгвісти відносять не лише фразеологізми усіх типів, що значно розширює поняття «ідіоми» порівняно з розумінням В. Виноградова, а до ідіом відносять поряд із словосполученнями речення різного характеру: кліше, прислів'я, сленгові фрази, мовленнєві штампи, а також і паремії – приказки, прислів'я, крилаті вислови, цитати тощо.

Для виконання завдання поставленого у саттті надалі використовуємо термін «ідіома» або «ідіоматична одиниця», маючи на увазі фразеологічну одиницю мови, для якої характерною є стійкість, відтворюваність та невмотивованість значення, тобто ту одиницю, зміст якої не дорівнює сумі значень компонентних одиниць цілого виразу. У сучасній лінгвістичній науці традиційно існують різні підходи щодо принципів класифікації фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. З середини ХХ ст. в царині лінгвістичної науки все більше і більше уваги приділяється неоднозначному характеру структурних та семантичних характеристик мовних одиниць, що обумовило необхідність розгляду структурно-семантичних характеристик фразеологізмів у взаємозв'язку. У зв'язку з цим широкого визнання отримала структурно-семантична класифікація ФО В. В. Виноградова. Вчений виділяє три типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Визначаючи фразеологічні зрощення як «своєрідні складні синтаксичні слова», до яких і зараховуються ідіоми, або ж які прийнято називати ідіомами, В. В. Виноградов підкреслює, що їх значення не мають ніякого зв'язку із значенням складових компонентів. Основною ознакою фразеологічних зрощень є їх семантична нерозкладність, неподільність, абсолютна неможливість виведення значення цілого із значень компонентів [6, с. 23]. Аналізуючи структурні особливості досліджуваних одиниць, за основу берем класифікацію запропоновану О. В. Куніном. Учений доводить, що значення усіх фразеологічних одиниць, до яких відносимо і ідіоми, зумовлене їх структурою, функцією в контексті, відношенням до означуваного й залежностями між компонентами цих одиниць. У класифікації О. Куніна ФО розділені на чотири класи згідно з їхньою функцією в процесі спілкування й за структурно-семантичними особливостями. Перший клас становлять номінативні фразеологічні одиниці; другий – номінативний номінативно-комунікативні ФО; до третього класу належать ФО, що не мають ні номінативного, ні комунікативного характеру; четвертий клас включає комунікативні фразеологізми. За О. Куніном, перший клас охоплює словосполучення: субстантивні, ад'єктивні та адвербіальні.

Другий клас становлять ФО, що називаються номінативними, якщо дієслово в них не може підлягати трансформації щодо категорії стану (*to look over one's shoulder*) та номінативно-комунікативними, якщо при використанні їх у пасивному стані фразема трансформується в речення: *to play by the set of rules – The game was played by a certain set of rules* [1]. Третій клас включає вигуківі ФО (*God bless you; may God bless the United States of America*), а четвертий – прислів'я та приказки [1]. Дана класифікація посіла чільне місце в сучасній фразеології, тому також може бути застосована для дослідження та класифікації ідіом, що вживаються у жанрі політичної полеміки.

Отже, беручи за основу вищенаведену класифікацію, виділяємо два структурних типи досліджуваних одиниць: ФО зі структурою словосполучення та ФО зі структурою речення.

У результаті аналізу вибіркового матеріалу, можемо зробити висновок про те, що найбільш численним класом ФО зі структурою словосполучення виявилися дієслівні моделі під якими ми розуміємо фразеологізми, що функціонально співвіднесені з дієсловом, тобто ФО, стрижневим словом яких є дієслово. Такі словосполучення виражають дію і функціонують найчастіше у ролі присудка. Структурна класифікація ФО в політичних промовах дозволяє нам виділити наступні, найбільш вживаніші структурні моделі:

- дієслово + іменник – *to leave a shore; to turn a page; to hit the bottom; to ship jobs;*
- дієслово + прикметник + іменник – *to have a huge stake; to play a long game; to be a fiscal hawk;*
- дієслово + прийменник + іменник – *to lay out a blueprint; to lay off teachers; to play by the rules; to dig into a pocket; cut through the maze; to be on the ropes; to wind down the war; to be on the hook;*
- дієслово + іменник + сполучник + іменник – *to get pomp and circumstances;*
- дієслово + прийменник + прикметник + іменник – *to take on illegal immigration; to cry over spilled milk; to cut out the middle man;*
- дієслово + прийменник + займенник + іменник – *to look over one's shoulder;*
- дієслово + іменник + прийменник + іменник – *to put boots on the border;*

У корпусі вибірки матеріалу виділяємо наступну групу словосполучень, це -субстантивні словосполучення, де головне слово, яке несе смислове навантаження виражено іменником. В межах даного класу виділяємо такі моделі:

- прикметник + іменник – *red tape; huge stake;*
- іменник + сполучник + іменник – *pomp and circumstances;*
- іменник + прийменник + іменник – *a house of cards;*
- прикметник + іменник + іменник – *blue chip company;*

Наступний тип словосполучень, це – ад'єктивні словосполучення, які передають означальні відносини називаючи ознаку і вказуючи на її ступінь. Перший компонент ад'єктивних компаративів вживається звичайно у буквальному значенні, а функція другого компонента завжди підсилювальна: *like greased lightning, like a blue steak*. Даний тип є вузько представленим у промові Б. Обама. Так само малочисельним є четвертий тип словосполучень, до яких відносимо адвербіальні словосполучення, де головне слово, яке несе смислове навантаження, виражено прислівником: *as recently as when; to go dark*. ФО зі граматичною структурою речення, серед яких знаходимо також приказки та прислів'я, становлять окремий різновид одиниць лише у структурному відношенні, і з певною періодичністю вживаються у промовах: *to make ends meet; to play by own set of rules; to yank oneself out of the depression; to know where the bottom is*. Окрім того, характерними є одиниці, які побудовані за структурою простого речення і містять в собі власну назву: *to become the next Steve Jobs; to be the central promise of America; Washington is broken*.

Отже, проведений аналіз, дозволяє стверджувати про те, що вживання ідіом є досить поширеним не лише у повсякденному житті пересічних громадян, але й у промовах політиків, зокрема, у промовах Барака Обама.

Використання певних структурних моделей надає виступам політика виразності і переконливості, що чинить бажаний вплив на аудиторію і це, певною мірою, є ключовим завданням ідіоматичних прийомів.

Література:

1. President Obama's State of the Union Speech 2012, An America Built to Last. – Режим доступу : <http://www.ibtimes.com/state-union-2012-obamas-speech-full-text-400180>
2. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В. В. Виноградов // Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М. : Наука, 1977. – С. 140–161.

3. Фещенко Ю. І. Ідіоматичний простір «Homo socialis» у сучасній англійській мові : лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти / Ю. І. Фещенко // *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія «Лінгвістика»* : зб. наук. пр. – Вип. IV. – Херсон : Херсон. держ. ун-т, 2006. – С. 124–128.
4. Мосейчук, О. М. Проблема визначення кордонів ідіоматики / О. М. Мосейчук // *Вісн. Житомир. держав. ун-ту ім. І. Франка*. 2004. – № 17. – С. 269–272.
5. Лисецька Н. Г. Фразеологічні інновації німецької мови у ментальному лексиконі : навч.-метод. розробка для студ 3-5 курсів ф-ту роман.-герман. філол. / Н. Г. Лисецька. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2006. – 30 с.
6. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 254 с.

УДК 81.42

С. В. Майстренко,

Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, м. Київ

ДИСКУРС І ТЕКСТ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

У статті проаналізовано різні підходи до трактування понять дискурс та текст. Визначено особливості комплексного міждисциплінарного підходу до вирішення термінологічної проблеми ототожнення названих понять.

Ключові слова: дискурс, текст, дискурсивний аналіз, комунікація, соціокультурний контекст.

ДИСКУРС И ТЕКСТ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЙ

В статье проанализированы разные подходы к трактовке понятий дискурс и текст. Определены особенности комплексного междисциплинарного подхода к решению терминологической проблемы отождествления названных понятий.

Ключевые слова: дискурс, текст, дискурсивный анализ, коммуникация, социокультурный контекст.

DISCOURSE AND TEXT: INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE DETERMINATION OF CONCEPTS

In the struggle for informational space the discursive perspective is particularly important as linguistic studies, methodological basis for solving interdisciplinary problems and forecasting social discourse consequences. Modern linguistics has certain approaches to solving terminological problem: identifying notions of the text and discourse, their separation, involving text to the concept of the discourse.

Discourse means considerations determined by rationality, historicity, contextuality. Scientists determine different approaches to the discourse: pragmatic one which determines the discourse dependence on social skills and behavior; critical discourse is dependent on the purpose and ideology of the discourse participants; cognitive one represents knowledge through building structures according to their experience and behavior; ethnography approach defines communicative competence which is typical for a particular speech community, has its own rules of drawing up the text, its interpretation, contains peculiar elements of linguistic code. Discourse is realized in the process of communication using language in form of the text. Linguists define the text as a group of sentences having complete semantic unity, combined by different types of lexical, grammatical, logical and stylistic connection. Characteristics of the text are purposefulness, pragmatic certainty, formality, structuring. Such grammatical elements of the text as transitivity, nomination and modality help recreate reality or make some versions.

Thus, the studying of the problems of the text and discourse linguistics require comprehensive interdisciplinary approach that includes ontological and epistemological preconditions for their interplay on social structures of the society, selection of theoretical models, methodologies and specific methods of analysis and reproduction of knowledge, learning semantic structures based on the grammatical, lexical, syntactic levels considering stylistic features and communicative relationship.

Keywords: discourse, text, discourse analysis, communication, social and cultural context.

Зміст та структура дискурсів відображають уявлення людей про світ, водночас створюючи певну реальність, яка, діючи за своїми законами, здатна змінювати навколишню дійсність, викликаючи соціально-культурні зрушення, зміни політичного курсу, призводячи до війн та екологічних катастроф. У процесі суспільної боротьби за інформаційний простір дискурсна проблематика набуває особливої ваги не лише як наукова парадигма лінгвістичних вчень, але й як методологічна основа для розв'язання актуальних міждисциплінарних проблем у різних галузях знань (філософії, соціології, психології, логіці, релігії, політиці, економіці). Широка сфера використання поняття дискурсу призвела до поширення різноманітних підходів до його визначення та аналізу. У сучасній світовій та вітчизняній лінгвістиці доволі часто порушуються питання щодо сутності, структури та функціонування дискурсу, оскільки нині є нагальна потреба в управлінні та прогнозуванні розвитку дискурсу, особливо його соціальних наслідків.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед численних праць зарубіжних дослідників слід відзначити праці З.Харриса, який вперше вжив поняття дискурс як лінгвістичний термін для аналізу тексту в контексті загальної соціокультурної ситуації; Л. Гринобла, який визначив дискурс як контрольований мисленнєвий процес з чітко впорядкованим результатом та ідейним контекстом [8, с. 98]; Н. Ферклага, котрий розглядав дискурс як соціокультурний феномен, що є частиною суспільних відносин, а мову як матеріальну форму ідеології. У дослідженнях українських та російських науковців визначаються поняття тексту та дискурсу (Н. Арутюнова, М. Макаров, Р. Барт, Ф. Бачевич, В. Карасик), розглядаються проблеми тексту в лінгвістиці, закономірності функціонування мовних одиниць та їх взаємодії в процесі комунікації (Т. Артеменко, М. Бахтін, М. Зайцева, І. Липко, В. Міщенко). Проте потребує вивчення термінологічна проблема зіставлення визначень понять тексту та дискурсу як складових у процесі пізнання та відтворення дійсності, зокрема проблема кореляції між використанням мови та соціокультурними контекстами.

Складність та багатоплановість використання дискурсу обумовлює велику кількість підходів до вивчення цього явища й призводить до виникнення полісемії термінологічної одиниці у різних науках. Метою роботи є визначення загальних принципів щодо розкриття змісту понять «дискурс» та «текст» на основі вивчення прагматичного, критичного, когнітивного, етнографічного, структуралістського підходів щодо трактування сутності цих термінологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Історія становлення наукової галузі, об'єктом якої є текст та дискурс, складність та багатогранність цих комунікативних одиниць дозволяють вирізнити у сучасній лінгвістиці три основні підходи до вирішення термінологічної проблеми: ототожнення понять текст і дискурс, повне розмежування понять за характеристикою статика об'єкта (текст) /динаміка комунікації (дискурс) та залучення тексту до поняття дискурсу [4, с. 114], зокрема текст постає як матеріальний продукт, а дискурс як комунікативний процес.